

Kitap Tanıtma:

İSMAIL ALTINÖZ, *Osmanlı Toplumunda Çingener*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, ISBN 978-975-16-2634-9, 382 sayfa.

Kendilerine has yaşam şekliyle dikkat çeken Çingenerlere, dünyanın birçok yerinde rastlamak mümkündür. Avrupa'daki Çingenerler, daha çok kıtanın ortasında, güneydoğusunda ve doğusunda bulunmaktadır. Küçük topluluklar halinde ve dağınık bir şekilde yaşamlarını sürdürmelerinden dolayı buldukları bölgelere uyum konusunda ciddi sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bu yüzden Çingenerlerin ortak bir kimlik ve vatandaşlık konusunda tam hukuki statüye sahip olduklarını söylemek neredeyse imkânsızdır. Bu durum, onların geleneksel yaşam şekillerinden kaynaklanmaktadır.

Avrupa Birliği'nin öngördüğü sosyo-ekonomik ve kültürel normlar, doğal olarak diğer topluluklar gibi Çingenerleri de ilgilendirmektedir. Modern yaşam ve yüksek refah seviyesi öngören bu normlar, Çingenerler açısından radikal bir doku değişikliğini ve sosyal transformasyonu beraberinde getirmektedir. Bu, onların mevcut toplumsal yapılarının büyük oranda deformasyonu olarak da ifade edilebilir. *Transformasyon* ya da *deformasyon* olarak ifade edebileceğimiz bu sürecin ilmî tahlili, Çingene tarihini araştırmak ve öğrenmekle yapılabilir.

Modern Avrupa'nın sosyolojik normlarına entegrasyonları bakımından Çingenerlerin tahlil edilerek daha iyi anlaşılabilmesi Osmanlı Devleti'nin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik durumlarının gözden geçirilmesiyle mümkün olabilir. Çünkü Avrupa'da Çingenerlerin yaşadığı yerlerin büyük bir kısmı, bir müddet Osmanlı hâkimiyetinde kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin sosyal yapısında sürekli yatay hareketlilik içerisinde bulunan Çingenerlerin yayılma sahasının, yaşam alanlarının, demografik ve sosyal yapılarının ve statülerinin ele alınması sosyal tarih araştırmaları açısından önemlidir. İşte Osmanlı sosyal yapısı içinde adları pek sık zikredilmeyen Çingenerlerin bilinmeyen yönlerini ele alan *Osmanlı Toplumunda Çingenerler* adlı bu araştırma eser bizlere, Çingenerlerin modern bir yaşama dahil edilmesi sürecinin bir transformasyon ya da deformasyon olduğunu tahlil etme fırsatı verecektir.

Eser bir giriş ve dört bölümden oluşmaktadır. Eserin girişinde (s. 1-16) kaynakların değerlendirmesi yapılmış; Birinci Bölüm'de (17-75) Çingenerlerin kökenleri, anayurtları, tarihi süreç içerisinde dünyanın birçok bölgesine yayılışları ele alınmıştır. Ayrıca iktisadi faaliyetleri, dilleri, gelenek ve görenekleriyle ilgili değerlendirmeler yapılarak Çingenerlerin sosyal panoraması oluşturulmuştur. İkinci

Bölüm'de ise (s. 77-152) Osmanlı Devleti içerisindeki Çingenerin yaşadığı bölgeler, kendileriyle ilgili hukuki düzenlemeler ele alınmıştır. Özellikle *Çingene Kanunnamesi* üzerinde durulmuş ve bunun çeşitli açılardan değerlendirilmesi yapılmıştır. *Çingene seraskeri*, *müşellemi* ve *yamakları* gibi birçok kavram üzerinde durularak bunların hukuki ve idari statüleri hakkında bilgi verilmiştir.

Eserin Üçüncü Bölümü'nde (s. 153-225) Osmanlı Devleti'nin Balkanlar ve Anadolu'daki demografik yapısı ele alınmıştır. Bu yapı içerisinde Çingenerin nüfusu, diğer topluluklarla mukayese edilmiştir. Ayrıca İstanbul'daki Çingenerin cinsiyetlerine, iskân mahallerine, hane sayılarına, sahip oldukları gayrimenkul çeşitlerine ve ekonomik faaliyetlerine dair tablolandırılmış birçok istatistikî bilgiye yer verilmiştir.

Eserin son Dördüncü Bölümü'nde Osmanlı Devleti'nde Çingenerin sosyal, iktisadi ve mali durumları irdelenmiştir. Çingenerin mesleki dağılımları, eğlence hayatındaki yerleri, refah seviyeleri, kendilerine tarh ettirilen vergiler ve bu vergilerin miktarları gibi hususlar ele alınan diğer konuları teşkil eder.

Osmanlı Toplumunda Çingener adlı bu eser, Osmanlı Devleti arşivlerinden günümüze kadar intikal etmiş olan muhtelif vesikalardan istifade edilerek hazırlanmıştır. Eserin dipnotlarından, kaynakçasından ve eklerinde verilen belge örneklerinden özellikle Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde oluşturulan Ali Emiri, Cevdet, İbnü'l-Emin, Kamil Kepeci, Maliyeden Müdevver tasniflerinden yararlanıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, Bâb-ı Âli Evrâk Odası Rumeli-yi Şarki Evrâkı, Bâb-ı Âli Evrâk Odası Mümtâze Kalemî Bulgaristan Evrakı Tasnifi, Bâb-ı Defterî Anadolu Muhasebesi Kalemî, Bâb-ı Defterî Baş Mukataa Kalemî, Bâb-ı Defterî Maden Mukataası Kalemî, Bâb-ı Defterî Maden Mukataası Kalemî Kıptıyan Cizyesi, Bâb-ı Defterî Ceride Odası, Bâb-ı Defterî Baş Muhasebe, Bâb-ı Defterî Baş Muhasebe Kağıtçıbaşı, Bâb-ı Defterî Cizye Muhasebesi Kalemî, Maliye Nezâreti Defterleri Varidât Cizye Muhasebesi, Maliye Nezâreti Defterleri Varidât Temettu'ât Defterleri, Tahvil Atik Divân Defteri, Tahrir Defterleri ve Maliye Nezâreti Defterleri Ceride Muhâsesi'ne ait vesikalara ve birçok Hatt-ı Hümayûn'a yer verilmiştir. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nden Ahkâm ve Sancak Defteri; İstanbul Müftülüğü Şer'îye Sicili Arşivi'nden Üsküdar ve İstanbul Şer'îye Sicilleri'ne yer verilmek suretiyle istifade edilmiştir. Milli Kütüphane'den de Bursa ve Manisa Şer'îye Sicillerine ulaşıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca birçok yayımlanmış arşiv belgesine de yer verilmiştir. Konuyla alakalı literatürün büyük oranda tarandığı kaynakçadan açıkça anlaşılmaktadır.

Eserin son kısmında bir kavram dizinine (s. 335-344); ekler ve belgeler (s. 345-396) kısmında da transkripsiyonu yapılmış ve yapılmamış arşiv vesikalari ile tablo ve

resme yer verilmiştir. Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanan ve daha önce doktora tezi olarak sunulmuş olan *Osmanlı Toplumunda Çingenerler* adlı bu eser, iktisadi ve sosyal konular üzerinde çalışanlar için numune teşkil edecek mahiyettedir. Eser, sadece geçmiş için değil, daha sonraki dönemler için de ışık tutacak özelliktedir. Şayet esere Çingenerlerin yoğun bulunduğu yerleri ve yayılma sahalarını gösteren haritalar eklenebilseydi çok daha iyi olacaktı, ancak sonraki baskılarında bu eksikliğin giderileceğini ümit etmekteyiz. Böylelikle eserin ilmî değeri daha da artacaktır.

Yrd. Doç. Dr. Tuğrul ÖZCAN
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü / Kahramanmaraş
e-mail:tugrulozcan@ksu.edu.tr

